УДК 658:330.131
JEL Classification: D81, E23, L69
DOI: 10.15587/2706-5448.2020.220332

РОЗРОБКА СУЧАСНИХ НАПРЯМІВ ЕСТИМЕТОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Міщук Є. В.

Об'єктом дослідження є процес розробки сучасних напрямів в естиметології економічної безпеки підприємства. Ураховано мультіоб'єктність в естиметології економічної безпеки. Виявлено, що наявність багатьох підходів до визначення лімінальних (рекомендованих, бажаних) величин при оцінюванні індикаторів економічної безпеки обумовлене їх полізадачністю. Обґрунтовано, що виявлена полізадачність генерує полірівневість та полістанність економічної безпеки. Показана властивість варіабельності ступеня жорсткості лімінальних (рекомендованих та інших) значень індикаторів. Розкрито сутність потрійної природи прискорення (уповільнення) підприємства. Запропоновано використання критичного часу в алгоритмі оцінювання стану економічної безпеки. Визначено амбівалентний підхід до управлінських рішень та заходів підприємства з точки зору їх впливу на економічну безпеку. Сформульовано особливості врахування впливу безпеки стейкхолдерів підприємства на його економічну безпеку. Обґрунтовано, що найбільш впливовим лімінальним значенням індикатору безпеки персоналу є заробітна плата у країні-заміщення, скорегована на суму орендних платежів і різниці між витратами на харчування в країні-заміщення та Україні. Визначено, що найбільший вплив на безпеку підприємства здійснюють надмірно сплачені дивіденди, а не їх нестача. Узагальнено відмінності в оцінюванні рівня та стану економічної безпеки (рівня й стану її формування та забезпечення) у поточному та середньостроковому періодах. Обґрунтовано, що ключовою відмінністю поточної та середньострокової оцінки є застосування технічних показників в останній. Запропоновано в оцінюванні рівня безпеки, яке ґрунтується на величині нестачі прибутку до оподаткування, використовувати відповідні моделі перерахунку технічних показників в економічні. Показано доцільність симбіозу функціонального та процесного підходів в оцінюванні економічної безпеки.

Результатом даного дослідження є розроблені нові напрями в естиметології економічної безпеки підприємства. Застосування розроблених напрямів дозволяє більш комплексно та системно оцінити різні об'єкти економічної безпеки, як в поточному, так і в середньостроковому періодах.

Ключові слова: *рівень безпеки, стан безпеки, рівень забезпечення безпеки, стан формування безпеки, індикатори безпеки.*

Не є предметом авторських прав

1. Вступ

Естиметологічний аспект економічної безпеки у зарубіжних дослідженнях можна звести до двох ключових напрямків. Перший характеризує безпеку домогосподарств [1, 2]. Другий напрямок відповідає ґрунтовним і всебічним висвітленням економічної безпеки країни у контексті її національної безпеки [3]. Економічна безпека підприємств серед зарубіжних фахівців не оформлена у самостійний напрямок досліджень. Натомість широкого висвітлення здобув суміжний до неї ризик-менеджмент [4]. Тільки протягом останніх десятиліть, що позначилися на стабільності діяльності компаній усіх сфер господарювання у країнах Східної Європи, представники цих країн більш окреслено заговорили про економічну безпеку на рівні підприємств як автономну галузь знань [5]. У країнах пострадянського простору естиметологічний напрям в економічній безпеці підприємства є достатньо популярним об'єктом досліджень. Це є і його перевагою, і недоліком. Недолік проявляється у тому, що сформовано велику кількість методологічних напрацювань та методик, які потребують систематизації та вироблення єдиного підходу. На таку необхідність неодноразово наголошують засновники естиметологічного аспекту в безпекології [6, 7]. Відтак не дивлячись на появу нових методик оцінювання економічної безпеки [8, 9], потребують розробки напрями естиметології, які б дозволяли всебічно та комплексно оцінити різні об'єкти економічної безпеки.

Отже, *об'єктом дослідження* є процес розробки сучасних напрямів естиметології в економічній безпеці підприємства. *Мета роботи* полягає в розробці сучасних напрямів естиметології в економічній безпеці підприємства.

2. Методика проведення досліджень

При дослідженні використано діалектичний метод, метод аналізу та синтезу – при вивченні й узагальненні наукових концепцій естиметології в економічній безпеці підприємства, а також у розробці її нових напрямків.

3. Результати дослідження та обговорення

Проведені дослідження дозволили розробити перспективні напрямки сучасної естиметології в економічній безпеці, у межах яких виокремленні наступні:

1. *Мультиоб'єктний диференційований підхід.* Диференційований підхід полягає у вимірюванні рівня багатьох об'єктів економічної безпеки відокремлено від вимірювання їх стану. Такими об'єктами є безпосередньо рівень економічної безпеки, стан економічної безпеки, рівень забезпечення економічної безпеки, стан її забезпечення, рівень формування, стан формування, рівень управління, стан управління та інші. Особливості диференційованого підходу полягають, насамперед, у застосуванні різних показників для вимірювання стану та рівня.

2. *Полізадачність лімінальних (порогових/рекомендованих/бажаних/заданих тощо) значень індикаторів економічної безпеки підприємства.* В оцінюванні економічної безпеки науковцями й практиками в якості так званих нормативних, еталонних, рекомендованих і тому подібних значень індикаторів застосовуються не менш різноманітні величини. До останніх належать середні (арифметичні по

підприємству, по галузі (прості, зважені) тощо), спеціально виміряні різними способами (експертно, на основі математичного моделювання тощо), внутрішні (установлені самим підприємством) й зовнішні (продиктовані вимогами бізнес-середовища) та інші. Вважаємо, що науковий дискурс повинен сфокусуватися не на обґрунтуванні доцільності застосування у якості лімінальних (порогових/рекомендованих) того або іншого значення індикатору, як це має місце у сучасній безпекології. Фокус має бути зосереджений на задачах, які розв'язуються із застосуванням конкретного лімінального (порогового) значення на конкретний момент часу або часового проміжку. Приміром, якщо в якості лімінальних (рекомендованих) значень обирати величини, які відповідають найкращим західним практикам, вирішується одна задача. Якщо ж обрати величини, які характеризують розвиток з урахуванням науково-технічного прогресу – зовсім інша.

Отже, стан економічної безпеки у поточному періоді характеризує час, на який дане підприємство відстає від свого конкурента в країні. Стан безпеки у середньостроковому періоді – час, потрібний підприємству, щоб наздогнати кращі зарубіжні практики. Для економічної безпеки в стратегічному вимірі (понад 5 років) доцільно задавати цілі, а не оцінювати її рівень чи стан за індикаторам, які, імовірно, у цьому періоді будуть вже неактуальними. Це пов'язано зі змінами пріоритетів та безпосередньо інтересів як самого підприємств, так і його власників та інших стейкхолдерів.

3. *Полірівневість та полістанність економічної безпеки як наслідок полізадачності лімінальних значень.* Введені терміни характеризують наявність кількох видів рівнів і кількох видів станів економічної безпеки (та, відповідно, кількох рівнів і станів її формування й забезпечення). Для прикладу розглянемо реальний інвестиційний проект. У межах нього можуть бути використані нормативи трьох родів – задані інвестиційною програмою підприємства, обумовлені урахуванням науково-технічного прогресу в галузі, кращі практики ведення бізнесу. Проте перелік можливих значень не обмежується переліченими. Таким чином, застосування в оцінюванні рівня та стану економічної безпеки цих значень призведе до отримання тріади рівнів і тріади станів. Візуалізуємо запропонований підхід на рис. 1.

Аналогічне бачення маємо на оцінювання рівня та стану формування й забезпечення економічної безпеки підприємства як результатів здійснення відповідних процесів.

4. *Властивість варіабельності ступеня жорсткості лімінальних (рекомендованих та інших) значень індикаторів.* За цією ознакою їх можна поділити на жорсткі, помірні та м'які. При цьому така класифікація може бути як для величини індикатора (у будь-яких одиницях виміру: вартісних, натуральних тощо), так і для часу, відведеного для його виконання. Жорсткі нормативи слід виконувати у будь-якому стані підприємства, при будь-яких зовнішніх умовах бізнес-середовища та у чітко встановлені строки.

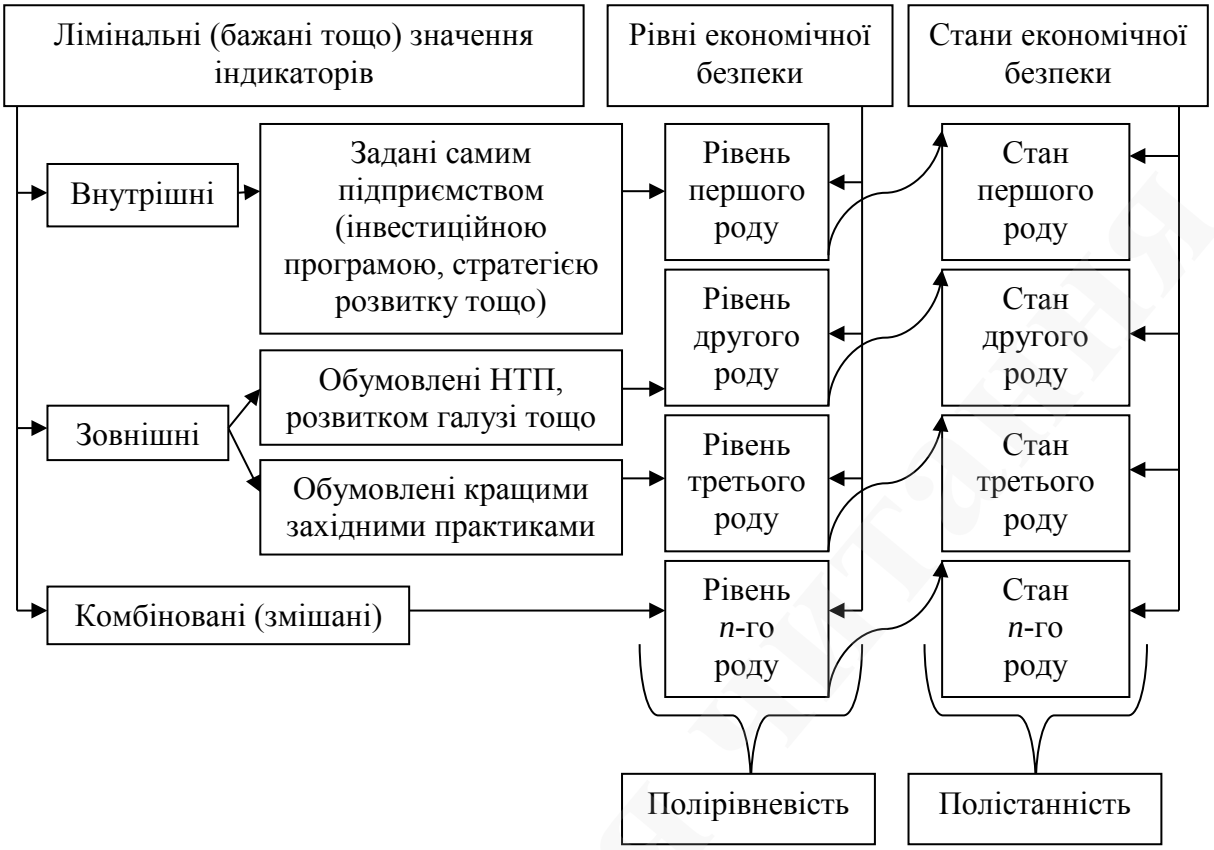

Рис. 1. Візуалізація авторського бачення полірівневості та полістанності економічної безпеки підприємства (розроблено автором)

Однак, на відміну від існуючих поглядів, пропонуємо враховувати властивість переходу ступеня жорсткості в інший стан з урахуванням специфічних умов і обставин господарювання. Наприклад, конкретні суми податкових платежів та визначені строки їх сплати вважалися жорсткими значеннями до нових COVID-умов господарювання. Проте обернена ситуація – перехід м'яких значень у жорсткі також може мати місце. Причиною цього можуть слугувати різні чинники: поява нового конкуренту, посилення протекціоністських заходів на ринках, державні санкції та ін. (рис. 2).

Рис. 2. Візуалізація властивості варіабельності ступеня жорсткості лімінальних (рекомендованих та інших) значень (розроблено автором)

5. *Потрійна природа прискорення (уповільнення) підприємства.* Прискорення (уповільнення) може бути реальним, внутрішньогалузевим та ринковим. Реальне прискорення (уповільнення) характеризує скорочення

(подовження) періоду часу досягнення лімінальних (бажаних та інших) параметрів економічної безпеки порівняно із планами чи прогнозами підприємства внаслідок впровадження ним певних заходів та реалізації відповідних процесів. Внутрішньогалузеве прискорення (уповільнення) характеризує скорочення (подовження) зазначеного періоду часу даним підприємством порівняно із іншими підприємствами у галузі всередині країни. Це відбувається через обернені механізми на підприємствах галузі. Приклад прискорення базового підприємства має наступний зміст. Час досягнення лімінальних значень на підприємствах галузі суттєво подовжується. Тому покращення періодів досягнення вказаних значень аналогічних показників на базовому підприємстві не є реальним, а лише так виглядає на фоні інших підприємств. При цьому базове підприємство може взагалі стояти на місці, тоді як інші підприємства галузі гальмуватимуть у досягненні лімінальних значень індикаторів безпеки. Аналогічний механізм характеризує ринкове прискорення (для українського бізнесу – переважно уповільнення) базового підприємства порівняно зі світовими лідерами галузі (найкращі зарубіжні практики).

6. *Застосування критичного часу в якості вагового коефіцієнту до індикаторів економічної безпеки.* Під час оцінки показників стану складників економічної безпеки доцільно враховувати критичний час, що представляє собою період, протягом якого підприємство може працювати в умовах недосягнення тим або іншим індикатором свого порогового значення. Це може бути як максимально допустимий час, після якого настає критична подія (приміром, відкриття справи про банкрутство), так і мінімально можливий час. Зауважимо, що насамперед, критичний час актуальний для індикаторів, які характеризують безпеку забезпеченості підприємства основними засобами, матеріало-сировинними запасами, енергетичними ресурсами тощо. Так, у 1990-ті роки, навіть при наявності грошових коштів, підприємства відчували перебої у постачаннях, що відображалося на простоях та відповідних втратах. Сучасні COVID-умови господарювання також характеризуються перебоями постачання, порушенням логістичних ланцюжків тощо. У зв’язку із цим підвищується роль страхових запасів і резервів. Проте їх формування не завжди є економічно доцільним, особливо для тих підприємств, які не мають власних складських приміщень або наявні склади невеликі. Крім цього, критичний час актуалізується при затримці платежів від контрагентів, а також при розрахунках з кредиторами, що, своєю чергою, здатне посилити неплатоспроможність та ініціювати загрозу банкрутства. Оцінювання стану безпеки на основі показників часу має перевагу, пов’язану із тим, що індикатори економічної безпеки неоднорідні за своєї економічною сутністю. Алгоритм оцінки стану економічної безпеки з використанням критичного часу наведено на рис. 3.

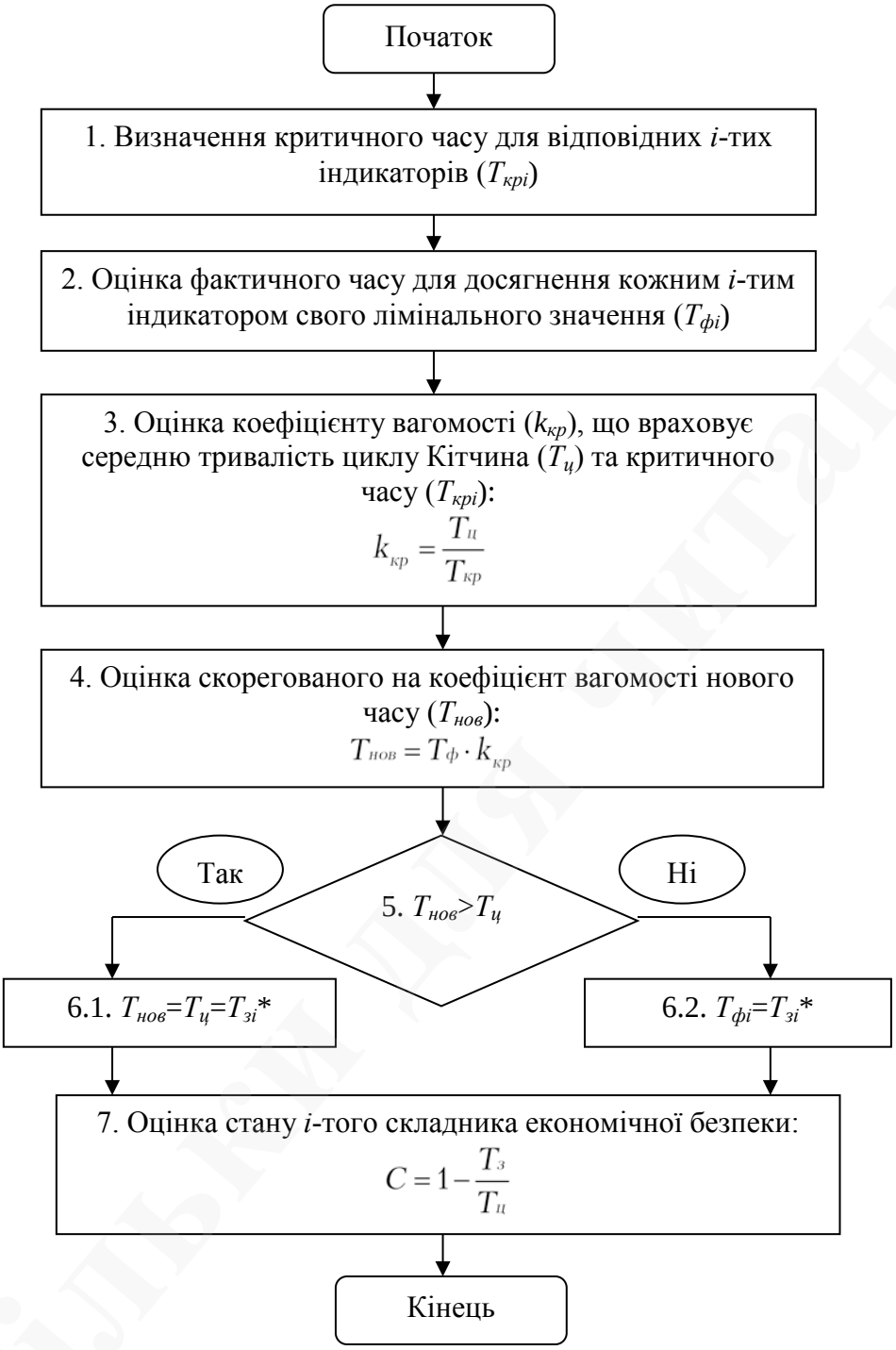

* умовне позначення, введене для наочності застосування у подальшій формулі

Рис. 3. Алгоритм оцінювання стану економічної безпеки з використанням критичного часу (розроблено автором)

Разом із цим відмітимо, що автором роботи [10] проведене дослідження, згідно якого обґрунтовано, що імовірність входження у процедуру банкрутства підприємств-монополістів на профільних ринках (таких як залізорудні та гірничо-збагачувальні комбінати, а також металургійні заводи) є досить низькою незалежно від їх фінансово-економічного стану. У зв’язку із цим недоцільно вводити критичний час по безпеці фінансової спроможності таких підприємств.

Тільки для читання

Аналогічний критичний час пропонуємо застосовувати до оцінювання стану формування й забезпечення економічної безпеки. Приміром критичного часу при забезпеченні економічної безпеки є максимально можливий період, протягом якого продукція підприємства не сертифікована за міжнародними стандартами (якості, екологічних вимог та інших).

При оцінюванні стану економічної безпеки з урахуванням COVID-умов господарювання доцільно робити кілька сценаріїв (песимістичний та оптимістичний). При цьому пропонуємо визначати межі відповідних інтервалів не тільки значень індикаторів економічної безпеки, але і її окремих складників.

7. *Амбівалентний підхід до управлінських рішень та заходів підприємства з точки зору їх впливу на економічну безпеку.* Класифікація управлінських рішень за ознакою впливу на економічну безпеку передбачає їх поділ на прямі та непрямі. Перші передбачають безпосередні заходи щодо покращення економічної безпеки (її рівня, стану, формування, забезпечення). Другі чинять опосередкований вплив. Амбівалентність проявляється тоді, коли управлінське рішення є ефективним з точки зору традиційних економічних показників, але небезпечним з точки зору погіршення рівня й стану економічної безпеки підприємства та/або його стейкхолдерів.

8. *Особливості врахування впливу безпеки стейкхолдерів підприємства на його економічну безпеку.* Зокрема, при врахуванні впливу безпеки персоналу в якості лімінального рівня заробітної плати не доцільно брати внутрішньогалузеві по країні значення (ні середні, ні максимальні). Базою порівняння повинна слугувати заробітна плата тієї країни, куди найчастіше від'їжджають працювати робітники українських підприємств (країна заміщення). Серед таких країн протягом останніх років лідером є Польща. Водночас така заробітна плата повинна бути скорегована на величину орендної плати за житло та різницю між витратами на харчування у країні заміщення та України.

Крім цього, безпека персоналу передбачає не тільки задоволення їх економічних інтересів, але й гарантування робочого місця. Оскільки підприємство може вжити заходи із підвищення заробітної плати та соціальних виплат до найкращих європейських стандартів поряд із заходами по скороченню персоналу. Тому в окремих випадках, при вимірюванні безпеки персоналу доцільно врахувати кількість звільнених працівників і відповідну до цього економію фонду заробітної плати. Слід урахувати, що зв'язок між безпекою персоналу та безпекою підприємства є прямим, але не таким лінійним, як здається на перший погляд. Не дивлячись на інтереси підприємства по скороченню штату та отримуваної у наслідок цього економії, працівники, які лишилися можуть здійснювати страйки, чим погіршать його безпеку.

Оцінку впливу безпеки екологоорієнтованих стейкхолдерів на економічну безпеку підприємства пропонується здійснювати на підставі величини неосвоєних екологічних витрат. Такі витрати формуються за такими напрямками:

– як різниця між сумами фінансування фактично виконаних екологічних заходів (програм) та необхідних програм. Тут виникає задача виявлення необхідних екологічних програм саме з точки зору зацікавлених осіб, а не підприємства. При цьому слід ураховувати ситуацію, коли обсяг запланованих

підприємством програм, а відтак і сума витрат на їх фінансування (*ВЕпл*) виявиться меншою, ніж необхідна сума (*ВЕнеоб*). У такому разі повинна виконуватися умова:

$$ВЕпл \geq ВЕнеоб; \quad (1)$$

– як різниця між розрахунковими сумами, які б підприємство сплатило за аналогічними об'єктами згідно зарубіжного екологічного законодавства та сумами екологічних платежів, сплачених за розрахунком згідно українського законодавства. Наприклад, суму неосвоєного екологічного податку ($\Delta ВЕп$) пропонується розраховувати так:

$$\Delta ВЕп = ЕПзар - ЕПукр, \quad (2)$$

де *ЕПзар* – сума екологічного податку, розрахована згідно зарубіжних екологічних нормативно-правових актів, у. о.;

ЕПукр – сума екологічного податку, сплаченого згідно Податкового Кодексу України, у. о.

Слід звернути увагу, що в якості зарубіжного законодавства доцільно обирати те, в якому екологічні вимоги є найбільш жорсткими. Наразі, до українських підприємств посилюються вимоги дотримання законодавства Європейського Союзу. Окрім цього, як окремий варіант, доцільно враховувати екологічне законодавство країни – імпортера продукції підприємства. У разі, якщо воно виявиться м'якшим, ніж українське, то суму неосвоєних витрат за екологічними платежами слід вважати рівною нулю;

– у разі порушення екологічного законодавства додатково слід ураховувати суми сплачених штрафів та відшкодування завданих збитків. При цьому доцільно виявити різницю між розрахунковими сумами таких штрафів і збитків, які б були визначені на підставі зарубіжного екологічного законодавства та українського. Проведений аналіз показав, що мізерність сум штрафів, які сплачують українські гірничо-збагачувальні комбінати пов'язана із недосконалими методиками розрахунку таких штрафів, прописаними у вітчизняних нормативно-правових актах:

$$\Delta ВЕш = ЕШзар - ЕШукр, \quad (3)$$

де $\Delta ВЕш$ – різниця в розрахунковій величині штрафів (у т. ч. відшкодування завданих збитків), оцінена за зарубіжними та українськими нормативно-правовими актами, у. о.;

ЕШзар – сума штрафів (у т. ч. відшкодування завданих збитків), розрахована згідно зарубіжних екологічних нормативно-правових актів, у. о.;

ЕШукр – сума штрафів (у т. ч. відшкодування завданих збитків), розрахована згідно українських екологічних нормативно-правових актів, у. о.

Варто наголосити, що інформація про заплановані та фактично виконані та профінансовані екологічні програми має бути загальнодоступною. Проте на

сьогодні така інформація вважається підприємствами конфіденційною та не підлягає оприлюдненню. Ще гіршою є ситуація з необхідними екологічними програмами. Так, у м. Кривий Ріг – одному з екологічно відсталих міст України відсутні навіть у достатній кількості фіксатори викидів у атмосферне повітря.

Широко розповсюдженим у безпекології є погляд на прямий взаємозв'язок між рівнем економічної безпеки підприємства та сумою дивідендів, яка сплачується його власникам. У цілому не заперечуємо важливості можливості підприємства мати таку суму прибутку, що буде достатньою для виплати дивідендів. Проте сплата невеликої суми дивідендів або повна її відсутність далеко не завжди є свідченням низького рівня безпеки. Наявні теоретичні розробки упускають той факт, що на практиці, бюджет підприємства затверджується наприкінці календарного року, як правило у листопаді. Тоді як рішення про виплату дивідендів приймається загальними зборами акціонерів за підсумками року, як правило, у квітні наступного року. Тому при складанні бюджету, менеджмент підприємства вже розуміє, скільки виймуть власники із його діяльності. Разом із бюджетом затверджується також CAPEX – програма, заходи якої можуть фінансуватися за рахунок прибутку, інвестицій акціонерів та позикового капіталу. Якщо бізнес підприємства планується масштабувати, то інвестиції можуть бути спрямовані в оборотний капітал. Відтак рішення про виплату дивідендів і їх суму приймають безпосередньо власники. У зв'язку із цим, немає таких універсальних моделей, які б дозволили встановити причину відсутності сплати дивідендів або їх невеликі суми. При наявній сумі чистого прибутку такими причинами можуть бути:

– рішення власників спрямувати наявний прибуток на фінансування реальних інвестиційних проектів, освоєння нових ринків, випуск нового виду продукції тощо;

– наміри щодо операцій злиття та поглинання, придбання інших підприємств;

– особиста незацікавленість власників в отриманні дивідендів у поточному періоді;

– незацікавленість власників виплачувати дивіденди міноритарним акціонерам;

– несприятливе для власників податкове навантаження на дивіденди, через яке вони шукають інші заходи отримання грошових коштів;

– відсутність вільних грошових коштів – коли дебіторська заборгованість займає превалюючу частку доходу, тоді навіть при достатній сумі чистого прибутку коштів для виплати зобов'язань перед акціонерами не вистачає;

– інші причини.

У такому разі доцільно оцінити мінімально необхідну суму прибутку, яка складається з двох частина. Перша частина – сума, яка необхідна підприємству для подальшої ефективної фінансово-господарської діяльності. Друга частина – сума, яка забезпечує виплату бажаної для власників величини дивідендів у періоді оцінки. Першу суму можна визначати багатьма способами, серед яких найпростішим є оцінювання з використанням лімінальної величини рентабельності. Вимірювання другої суми генерує необхідність розв'язання додаткового завдання: визначення бажаної суми дивідендів. При цьому бажана сума може мати два прояви: як частка від отримуваного підприємством прибутку і

як бажана абсолютна сума дивідендів. У першому прояві частка може визначатися із використанням трьох родів лімінальних величин: середніх серед підприємств галузі, максимальних у галузі, найкращих у світовій бізнес-практиці. Вимірювання абсолютної бажаної суми дивідендів також повинно спиратися на певну базу. Проте на практиці таке вимірювання практично не зустрічається.

Маються особливості сплати дивідендів на підприємствах, якими володіють кілька крупних власників. У разі, якщо такі власники не можуть домовитися між собою, то повна сума чистого прибутку спрямовується на дивіденди пропорційно частці акцій у кожного такого власника. Прикладом може слугувати Приватне акціонерне товариство «Північний гірничо-збагачувальний комбінат» (м. Кривий Ріг, Україна).

Отже, низькі суми дивідендів або їх відсутність не завжди вказують на низький рівень економічної безпеки. Небезпека для підприємства виникає не тільки тоді, коли власники не можуть отримати бажані суми дивідендів через недостатність прибутку. Більш загрозливою для безпеки підприємства є ситуація, коли власники приймають рішення про виплати занадто великих сум. На відміну від існуючих підходів, при оцінюванні впливу безпеки власників на безпеку підприємства, наголошуємо на необхідності урахування їх оберненого зв'язку. Пропонуємо враховувати саме надмірно сплачені суми дивідендів, виплата яких призводить до знекровлення підприємства та погіршення рівня його економічної безпеки. Відомі випадки, коли 100 % чистого прибутку гірничо-збагачувальні комбінати спрямовували на дивіденди, нічого не залишаючи на власний розвиток.

Отже, на відміну від усталеного погляду щодо важливості урахування загроз стейкхолдерам, фокусуємо увагу на стейкхолдерах як джерелі загроз для підприємства.

9. *Оцінювання рівня та стану економічної безпеки у середньостроковому періоді порівняно із поточним періодом* має ряд особливостей (табл. 1).

Ключовою відмінністю поточної та середньострокової оцінки є застосування технічних показників. Для оцінювання стану економічної безпеки знаходиться час досягнення кожним технічним показником свого лімінального значення. Однак в оцінюванні рівня безпеки, яке ґрунтується на величині нестачі прибутку до оподаткування, слід додаткового використовувати відповідні моделі перерахунку технічних показників в економічні. Для цього суми вартісних показників, які потрібні для перерахунку (переважно це ціна продукції та вартість активів) враховуються за окремими прогнозами. При цьому доцільно зробити припущення про незмінність існуючих умов.

10. *Симбіоз функціонального та процесного підходів.* Так, оцінювання рівня й стану економічної безпеки найбільш комплексним може бути тільки на основі вимірювання її функціональних складників з послідуючим інтегруванням. Слід враховувати нелінійсть зв'язку між рівнем (станом) забезпечення безпеки та рівнем (станом) безпосередньо її самої. Ураховуючи це, найбільш прийнятним, вважаємо процесний підхід до забезпечення (формування) економічної безпеки та вимірювання його як результату сукупності окремих процесів.

Таблиця 1

Узагальнення відмінностей оцінювання рівня та стану економічної безпеки (рівня й стану її формування та забезпечення) у поточному та середньостроковому періодах

Естиметологічний параметр	Особливості оцінювання економічної безпеки у поточному періоді	Особливості оцінювання економічної безпеки у середньостроковому періоді
Лімінальне (порогове) значення індикатора	Максимальне серед підприємств галузі (залежно від задач дослідження – різні середні тощо)	Значення, що характеризують кращі практики ведення бізнесу (залежно від задач дослідження не обмежуючись галуззю приналежності підприємства; в окремих випадках – значення, обумовлені науково-технічним прогресом (НТП); установлені в програмах (стратегіях) розвитку підприємств тощо)
Період оцінки	Поточний на основі ретроспекції	Минулий (при застосуванні зворотніх (обернених) трендів); майбутній (різні методи прогнозування та передбачення)
Одиниці вимірювання індикаторів	Будь-які	Переважно технічні, без вартісних – викиди забруднюючих речовин, обсяги виробництва тощо (в окремих випадках для цілей дослідження можливе виключення: використання заробітної плати тощо)
Складники економічної безпеки	Усі	В оцінці стану – усі складники. В оцінці рівня – виключення вартісних індикаторів або накладення обмежень та урахування допущень (застосування відповідних економічних моделей переведення технічних показників у вартісні при інших рівних умовах)
Наявність горизонту планування	Горизонт планування відсутній у зв'язку із оцінкою на поточний момент часу	Дуальний підхід – горизонт планування задається (як правило, 5 років або період рівний часу впровадження стратегічного заходу, такого як інвестиційний проект); не задається
Урахування прискорення (уповільнення)	Тільки у виключних випадках	Обов'язкове, за умови його наявності

На відміну від традиційного підходу, при якому забезпечення економічної безпеки розглядають крізь призму забезпечення її окремих функціональних складників, пропонуємо процесний підхід. Його особливістю є те, що за допомогою певних процесів забезпечуються (формуються), насамперед, ключові властивості, якості та специфічні ознаки економічної безпеки

Не є перевидом

підприємства. Такі процеси включають як індивідуальні, притаманні конкретному виду діяльності, так і індиферентні до нього.

4. Висновки

На основі критичного осмислення існуючого досвіду в оцінюванні економічної безпеки та авторських досліджень розроблені сучасні напрями в естиметології економічної безпеки підприємства. Виокремлено десять характерних напрямів, кожен із яких є багатошаровим з точки зору можливих варіантів його застосування в інших напрямах економічної науки. Запропоновані напрями є взаємопов'язаними між собою та системними з погляду їх імплементації у практичну діяльність сучасних промислових підприємств. Урахування мультіобєктності в естиметології економічної безпеки дозволило застосувати диференційований підхід до відокремленого оцінювання рівня від стану не тільки по відношенню до економічної безпека як такої, але й до її забезпечення та формування. Сформульована полізадачність лімінальних величини дозволила виявити полірівневість та полістанність економічної безпеки. Запропонований алгоритм оцінювання стану економічної безпеки з використанням критичного часу сприятиме більш швидкому та результативному прийняттю управлінських рішень щодо заходів забезпечення економічної безпеки. Визначений амбівалентний підхід до управлінських рішень та заходів підприємства з точки зору їх впливу на економічну безпеку дозволяє по новому підійти до процесу їх розробки та реалізації. На основі виявлених особливостей оцінювання безпеки стейкхолдерів стає можливим урахування її впливу на економічну безпеку підприємства. Обґрунтовано, що ключовою відмінністю поточної та середньострокової оцінки є застосування технічних показників в останній. Запропоновано в оцінюванні рівня безпеки, яке ґрунтується на величині нестачі прибутку до оподаткування, використовувати відповідні моделі перерахунку технічних показників в економічні. Показано доцільність симбіозу функціонального та процесного підходів в оцінюванні економічної безпеки.

Отже, застосування розроблених напрямів дозволяє більш комплексно та системно оцінити різні об'єкти економічної безпеки, як поточному, так і в середньостроковому періодах.

Література

1. *Financial Security Program. The Aspen Institute.* Available at: http://www.aspeninstitute.org/programs/financial-security-program/

2. Ajdari, B., Asgharpour, S. E. (2011). Human security and development, emphasizing on sustainable development. *Procedia – Social and Behavioral Sciences, 19,* 41–46. doi: http://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.05.105

3. Tamošiūnienė, R., Munteanu, C. (2015). Current research approaches to economic security. *The 1 st International Conference on Business Management.* Valencia. doi: http://doi.org/10.4995/icbm.2015.1537

4. Giannopoulos, G., Filippini, R., Schimmer, M. (2012). *Risk assessment methodologies for critical infrastructure protection.* Luxembourg: Joint Research

Centre of Institute for the Protection and Security of the Citizen. Part I: A state of the Art. European Union, 53.

5. Ianioglo, A., Polajeva, T. (2016). Origin and definition of the category of economic security of enterprise. *Business and Management 2016*. Vilnius. doi: http://doi.org/10.3846/bm.2016.46

6. Kozachenko, H. V., Vakhlakova, V. V. (2016). Obiekty ta pidkhody v otsiniuvanni ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstva yak osnovni elementy otsinnoi systemy. *Ekonomichna bezpeka: derzhava, rehion, pidpryiemstvo, 1,* 185–208.

7. Kozachenko, H. V., Pohorelov, Yu. S. (2015). Otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstva: analiz osnovnykh pidkhodiv. *Menedzhment bezpeky derzhavy, rehionu, pidpryiemstva: problemy i vyklyky sohodennia*. Lviv: Liha-Pres, 238–251.

8. Nusinov, V. Ya., Mishchuk, Ie. V., Izmaylov, Ya. (2019). Development of the stereometric method to the analysis of economic categories and processes and its application in security and taxation. *Baltic Journal of Economic Studies, 5 (4),* 160–170. doi: http://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-160-170

9. Mishchuk, Ye.V. (2020). Otsinka stanu vydiv ekonomichnoi bezpeky, roztashovanykh na vyshchykh shchabliakh yii iierarkhii (na prykladi bezpeky tekhniko-tekhnolohichnykh interesiv ukrainskykh hirnychodobuvnykh pidpryiemstv). *Internauka, 4 (36),* 36–44.

10. Nusinov, V. Ya. (2016). Assessment of the severity of the financial crisis of Ukrainian companies. *East European Scientific Journal, 14,* 81–88.

Не є перевидом